

LATVIJAS
SAIMNIECISKĀS REFORMAS
PROGRAMMAS PROJEKTS

LATVIJA 2000

Latvijas Ceļš

Satura rādītājs

	Lpp.
Ievads	1
1. Reformas mērķi, to sasniegšanas vide un perspektīva	3
2. Īpašuma tiesību sakārtošana, struktūrpolitika un privatizācija	6
3. Naudas un finansu politika	11
4. Ārējās tirdzniecības un eksporta politika	14
5. Reformas īstenošanas tempi un institūcijas (izstrādāšanas stadijā)	

IEVADS

Šīs programmas nodoms ir izklāstīt ekonomistu viedokli par Latvijas saimniecības attīstību pašlaik un perspektīvā līdz 2000. gadam, lai stimulētu pilsoņu, uzņēmēju, valstsvīru un politiķu diskusiju par to, kur, kāpēc un kā virzīties Latvijai. Tādējādi mēs dodam savu ieguldījumu Latvijas ekonomiskās politikas stratēģijas izstrādāšanā un realizēšanā, kas ļaus, kā mēs ticam, izveidot sekmīgu tautsaimniecību valstī.

Ideja par programmas tapšanu dzima Vispasaules latviešu zinātņu kongresa Tautsaimniecības sekcijā 1991. gada jūlijā, Rīgā, Reitera namā. Tā tika īstenota pateicoties PBLA, Latvijas vēstniecības ASV, Džordžtaunas universitātes, Georga Andrejeva, Mārtiņa Arnīša, Induļa Bērziņa, Valda Birkava, Ilzes Brands, Aināra Gulbja, Viļa Krištopāna, Jāņa Krūmiņa, Agra Nagliņa, Andreja Panteļejeva, Elmāra Siliņa un citu atbalstam.

Projekta "Latvija 2000" darba grupa tika izveidota 1992. gada janvārī Vašingtonā pēc Ojāra Kehra, Ulda Oša un Jura Vīksniņa iniciatīvas. Programmas pamatnostādnes ir apspriestas un diskutētas ar Centrālās un Austrumeiropas valstu ekonomisko reformu īstenotājiem; ASV un Rietumeiropas makroekonomisko reformu speciālistiem "Pew Charitable Trust" tā sauktās Brīvības stipendiātu programmas (1992. gada janvāris-jūnijs) un Zalcburgas semināra "Ekonomikas pārmaiņās" (1993. gada marts) ietvaros.

Programmas autori ir Aina Bataraga, Inesis Feiferis, Dzintars Kalniņš, Ojārs Kehris, Uldis Klauss, Juris Neimanis, Uldis Osis, Ilmārs Rimšēvics, Juris Vīksniņš, Uldis Vītoliņš.

Ir notikušas astoņas konferences un apspriedes projekta "Latvija 2000" ietvaros Rīgā un Vašingtonā. Projekta tapšanu ar priekšlikumiem, padomiem un kritiku ir sekmējuši Guntars Ābols, Līga Bauere, Eižens Cepurnieks, Māris Gailis, Roberts Hartvigs, Ilze Jurkāne, Imants Kapsis, Gundars Ķēniņš-Kings, Artūrs Kodoliņš, Mārtiņš Lācis, Jānis Miķelsons, Jānis Muchks, Aija Poča, Armands Plaudis, Gustavs Plato, Bruno Rubess, Vita Tērauds, Arvils Sautiņš, Indra Sāmite, Mārtiņš Stāks, Romāns Vitkovskis un citi.

Kāpēc ir nepieciešama ilglaicīga ekonomiskās reformas programma? Kāpēc tā ļoti nepieciešama Latvijai pašlaik? Pimkārt, tā nepieciešama, lai mēs Latvijā spertu pašu izvēlētos mūsu mērķiem atbilstošus, un apzinīgus - ieguvumus un zaudējumus salīdzinošus, soļus. Lai nemaldītos tumsā. Otrkārt, lai mēs paši sev un citiem - pasaules sabiedrībai, mācētu pateikt "kur un kā" Latvija grib iet. Treškārt, lai sadarbotos ar Baltijas, Eiropas un pasaules nācijām un nepieciešamības gadījumā lūgtu pasaules finansu sabiedrības atbalstu mūsu centienu, mūsu programmas īstenošanai.

Ekonomiskās reformas gaitai un esošajām programmām Latvijā ir raksturīgi divi galvenie konstrukcijas trūkumi. Tajās nav perspektīvas un makroekonomiskās politikas redzējuma kopumā. Ir saprotams, ka pārejas periodā ministrijas un valdība spēj domāt viena gada ietvaros un ir ērtāk redzēt problēmas caur atsevišķu ministriju "šaurajiem logiem". Tām ir jāpārvar reālas problēmas: kā novākt ražu (?), kā nenosalt ziemā (?) un citas šodienas vajadzības. Lai pārrautu Latvijā eksistējošo apli: zemas algas - zemi uzkrājumi - zemi ieguldījumi - zema ražība - zemas algas, nepietiek ar viena gada un atsevišķu nozaru redzesloku. Piemēram, viena gada ietvaros var bez bēdas dzīvot uz parāda nedomājot, kā varbūt cita valdība vai pat

Pārejas periods - pāreja no pēckomunisma administratīvā sociālisma ekonomikas uz tirgus principiem balstītu ekonomiku.

Cita paaudze, atdos aizņemto. Kredītu var izlietot šodienas vajadzību apmierināšanai un var ieguldīt nākotnes kvalitātē, piemēram, jaunatnes izglītībā. Industriāli attīstītas un sekmīgi attīstošās valstis domā 5, 10 un vairāk gadus uz priekšu, vienlaicīgi līdzsvaro fiskālo, naudas, ārējās tirdzniecības un dažkārt ienākumu politiku. Šī programma runā par šodienas risinājumiem turot prātā stratēģiju un makroekonomikas problēmas kopumā.

Lai pārmaiņas būtu sekmīgas, Latvijas pilsoņiem ir jābūt labi informētiem par katru ekonomiskās reformas soli. Reformu programma nav paredzēta tikai šauram valdības speciālistu lokam. No paša sākuma šī programma ir jāizskaidro visos sīkumos, uzklusot uzņēmēju, patērētāju, ražotāju un valstsvīru domas. Latviju neglābs viens spēcīgs vadonis vai "ideāla" vadības komanda. Sekmīgas tautsaimniecības izveidošanai nepieciešams tūkstošu cilvēku ekonomiski (peļņas ieguves) motivēts darbs un atbalsts reformu programmai. Izmaiņas iesāktā programmā tūlīt arī ir jādara zināmas. Protams arī programmas rezultāti, vienalga, labi vai slikti, tūlīt ir jāpublicē un jāizskaidro. Latvijai nav nepieciešams spiediens no ārpuses, piemēram, Starptautiskā Valūtas Fonda, lai notiktu pārmaiņas, jo tauta Latvijā vēlas dzīvot labāk, vēlas pārmaiņas. Tomēr valdībai ir jābūt tautas mandātam, lai notiktu sekmīga ekonomikas reforma. Šādu valdību var izveidot un "turēt" pilsoņu atbalstīts politisks spēks, kurš uzņemas atbildību un kļūst par reformu mugurkaulu Latvijā.

Valsts politiskā stabilitāte ir nepieciešama, bet ne pietiekoša, lai īstenotu sekmīgu ekonomisko reformu. Politiskā stabilitāte nenozīmē, ka ir jābūt vienai vadībai ilgāku laiku, bet gan to, ka sekojošai valsts iekārtai ir jāturpina saskaņota politika, jācieta īpašuma attiecības un jānodrošina reformu gaita. Ir jārēķinās, ka būs sociālas grupas, kuru intereses tiks aizskartas reformu gaitā un tās izdarīs spiedienu uz valdību. Ir svarīgi gūt pirmos panākumus, jo sekmīga ekonomikas reforma rada pati savu inerci, kuras iespaidā ir grūtāk novirzīties no pārmaiņu ceļa. Reformām ir jāturpinās par spīti izmaiņām valsts vadībā. Daudz svarīgāka par valdības stabilitāti ir reformu stabilitāte, tiesu, likumdošanas un izpildvaras līdzsvarotība un brīva, vienāda pieeja informācijai.

Šīs programmas "īsa" variants apskata piecus svarīgākos ekonomiskās reformas aspektus: reformas mērķus un to sasniegšanas vidi; struktūrpolitiku un īpašuma reformu; makroekonomisko stabilizāciju; ārējo ekonomisko politiku; reformas īstenošanas tempus un institūcijas. Pirmajam no tiem ir jādod atbilde uz jautājumiem: kur un kādēļ Latvija grib iet? Pārējiem jāatbild: kā?

Darbs pie programmas, jo īpaši tās piektās sadaļas - reformas īstenošanas temps un institūcijas - turpinās, jo Latvijas saimnieciskās reformas programma līdzīgi kā Latvija vai Rīga nekad nebūs pilnīgi gatava, tā attīstīsies. Programmas autori aicina talkā visus interesentus un pateicas vēlēšanu savienībai "Latvijas ceļš" par gatavību iedzīvināt reformas Latvijā, kā arī par programmas "Latvija 2000" prezentācijas organizēšanu Rīgā.

Lūdzu kontaktējiet ar mums caur "Latvijas ceļa" biroju, p.k. nr.34, Rīga, LV-1047, tālr. 224162, vai tieši ar autoriem.

Saimnieciskā reforma Latvijā.

Latvija ir neatkarīga valsts. Ir izveidots savs budžets, nodokļu sistēma, uzņēmumi ir Latvijas jurisdikcijā un ir sākusies lata ieviešana. Tomēr gaidītā un lolotā neatkarība nav nesusi līdzī uzplaukumu un pārticību. Gandrīz nemainīga turpina saglabāties iepriekšējā saimnieciskā struktūra: valsts īpašums ražošanā, infrastruktūrā un finansu jomā; monopolisms un ražotāju diktāts pār patērētāju; Latvijas saistība ar NVS ekonomikām. Ekonomiskās reformas kavēšanās apgrūtina cilvēku ikdienas dzīvi. Īpašuma reforma un skaidra privatizācija kavējas, dzīves līmenis ir krities, cilvēku nedrošība un sociālā neaizsargātība ir palielinājusies. Valdība, iztrūkstot ekonomiskās politikas stratēģijai un turpinot primitīvu administrēšanu, nespēj līdzsvarot vissvarīgākās problēmas. Tādējādi tiek diskreditēta Latvijas virzība uz demokrātiju un tirgus saimniecību. Valstī trūkst kārtības un ir apdraudēta tās attīstība.

1. REFORMAS MĒRĶI, TO SASNIEGŠANAS VIDE UN PERSPEKTĪVA

No panākumiem vai neveiksmēm ekonomikā ir tieši atkarīgs visu iedzīvotāju dzīves līmenis, valsts sociālā un politiskā stabilitāte un turpmākās attīstības perspektīvas.

Saimnieciskās politikas mērķis ir veidot mūsu zemi par latviešu tautas, visu Latvijas iedzīvotāju ērtu un drošu mājvietu, veicot strauju, mērķtiecīgu un konsekventu reformu, panākot Latvijas integrāciju Eiropas ekonomiskajā vidē un galarezultātā - oficiālu līdzdalību Eiropas kopienā.

Mēs atbalstām:

- cilvēku pašiniciatīvu, brīvu peļņas un konkurences motivētu darbu;
- izvērstu sociālā nodrošinājuma tīklu;
- likumdošanas varas, izpildu un tiesu varas nostiprināšanu;
- vienlīdzīgas iespējas un ātri saņemt informāciju.

Citiem vārdiem sakot, mēs esam par normālu sabiedrību, par sekmīgu ekonomiku demokrātiskā valstī.

Lai to sasniegtu, pašreizējā reālajā Latvijā vidē tiks risināti septiņi savstarpēji saistīti uzdevumi, kas paredz:

Pirmkārt, konsekventi likvidēt Padomju varas institūcijas un tās politikas īstenošanas loģiku, pārvarēt nomenklatūras personāliju negatīvo ietekmi.

Otrkārt, īstenojot Latvijā pāreju uz tirgus principiem atbilstošu ekonomisko sistēmu jeb brīvo tirgu, attīstot un veicinot pilsoņu privāto iniciatīvu un uzņēmējdarbību. Tas nozīmē atklātas privatizācijas rezultātā sasniegt tirgus ekonomikai raksturīgu īpašuma struktūru, kas balstās uz pilsoņu privātīpašumu, augsti rentabliem uzņēmumiem, tirgus noteiktām cenām, brīvi apmaināmu valūtu, modernu finansu sistēmu, ierobežotu ekonomikas regulāciju un izvērstu sociālā nodrošinājuma tīklu.

Treškārt, izveidot valsts varu, kas cilvēkam nodrošina stabilitātes sajūtu, nodrošina sakārtotas un stabilas īpašuma attiecības, ievieš valstī kārtību un garantē tās drošu attīstību. Tas nozīmē, ka cilvēka gods, tiesības, drošība un likumīgi iegūts īpašums tiks sargāts atbilstoši visām valsts tiesību aizsardzības spējām saskaņā ar demokrātiski attīstīto valstu praksi. Tiks panākta likumdošanas, tiesu un izpildvaras un pašvaldību funkciju un atbildības precīza sadale, nodrošinot to efektīvu darbību. Pretkorupcijas un ierēdņu sagatavošanas programma paredzēs korupcijas un ļaunprātīgas dienesta stāvokļa izmantošanas apkarošanu, kā arī profesionālu pieeju ierēdņu sagatavošanai un izraudzīšanai, viņu darba samaksai un karjeras perspektīvai.

Ceturtkārt, panākt nācijas spēka un līdzekļu ieguldījumu izglītībā. Progress saimniecībā ir tieši atkarīgs no izglītības līmeņa. Latvijai jāuzsāk izglītības ekspansija, atzīstot izglītības prioritāti gan ģimenes un uzņēmumu, gan valsts politikas līmenī. Latviešiem kā tautai, ņemot vērā tās skaitlisko un finansiālo stāvokli, tas ir arī izdzīvošanas jautājums. Trešajā gadu tūkstoši mēs nevaram ieiet kā nopietns politisks, militārs vai finansiāls spēks. Mēs varam ieiet ar savu intelekta spēku un zināšanām. To pieļauj sasniegtais vispārējās izglītības, informētības un kultūras līmenis, kā arī pašlaik dominējošais jaunatnes vadmotīvs - vēlēšanās dzīvot labāk.

Šobrīd grūtais valsts finansu stāvoklis nevis spiež atlikt izglītības ekspansijas finansēšanu, bet gan nosaka tās svarīgumu. Šādu stratēģiju izvēlējas daudzas trimdas latviešu ģimenes, kuras, pirmajā paaudzē strādājot visgrūtākos darbus, spēja bērniem palīdzēt iegūt labu izglītību, kas nodrošināja to tālākos panākumus. Tas bijis arī daudzu jaunattīstības valsts ekonomikas uzplaukuma pamats.

Izglītības politikai jāparedz pirmsskolas, skolas, augstskolas un pēcaugstskolas izglītības un pārizglītošanas sistēmas attīstība Latvijā, kā arī Latvijas jaunatnes ekspansija pasaules izglītības centros. Jau tuvākajā mācību gadā ārzemēs izglītošanās jāuzsāk vismaz tūkstošiem Latvijas jauniešu, turpmākajos gados šo skaitli desmitkāršojot. Katra ārzemēs dzīvojoša Latvijas pilsoņu ģimene savu iespēju robežās var palīdzēt iegūt izglītību vienam Latvijas jauniešam.

Valsts budžetā izdevumiem izglītības finansēšanai trīs gadu laikā jāsasniedz 25 procenti līdzšinējo 10 procentu vietā. Ģimeņu un firmu budžetos jāparedz līdzīgi izdevumi, kas valsts nodokļu politikai jāstimulē.

Piektkārt, īstenot Latvijas nacionālās demogrāfijas programmu, kas izbeigtu latviešu skaita samazināšanos un stimulētu optimālas ģimeņu struktūras veidošanos valstī, lai saglabātos un attīstītos tauta.

Sestkārt, par ilglaicīgu valsts ekonomiskās politikas uzdevumu uzskatāma Latvijas integrācija Eiropas ekonomiskajā telpā, kuras galarezultāts būtu oficiāla iestāšanās Eiropas kopienā. Šī stratēģija noteikta, pamatojoties uz Baltijas ģeopolitisko vietu un atzinumiem par starptautiskās ekonomiskās un politiskās attīstības tendencēm rietumos un austrumos no Latvijas.

Austrumos valstis, kas grupējas ap Krieviju, kaut arī gausi un pretrunīgi, tomēr pakāpeniski padziļina ekonomisko un politisko integrāciju. Attīstoties šim procesam, arvien skaidrāk iezīmējas šo valstu interese ne tikai saglabāt, bet pēc iespējas arī pastiprināt kontroli pār Baltiju neatkarīgi no tajā valdošām politiskām sistēmām. Jo

dziļāka būs NVS valstu integrācijas pakāpe, jo aktīvāka kļūs šo interešu īstenošanas politika. Maz ticams, ka tuvākajos gados NVS valstīs izveidosies attīstīta tirgus saimniecība. Drīzāk tur varētu veidoties ekonomiskā telpa ar visai ierobežotu tirgus sektoru, kur valsts īpašumam un militāri rūpnieciskajam kompleksam būtu dominējoša nozīme saimnieciskajā dzīvē, valsts administrācija kontrolētu sociāli ekonomiskos un politiskos procesus un demokrātiskajiem institūtiem būtu neliela nozīme valsts un sabiedrības dzīvē. Šeit slēpjas potenciālas briesmas, ka Latviju un Baltiju kopumā, ja saglabāsies to visai nenoteiktais statuss Eiropā un pasaulē, zināmos apstākļos var mēģināt atkārtoti inkorporēt vai citādi pakļaut Krievijas globālajām interesēm.

Rietumos aktīvi turpinās valstu ekonomiskā integrācija Eiropas kopienā, kuras ekonomiskais potenciāls pat pašreizējā sastāvā pārsniedz jebkuras atsevišķas valsts potenciālu. Paredzams, ka Eiropas ekonomiskā telpa aptvers faktiski visas Rietumeiropas un Ziemeļeiropas valstis. Eiropas kopienai gatavojas pievienoties vesela virkne Viduseiropas un Austrumeiropas valstu. Eiropas kopienas izveides un tālākas attīstības mērķis ir nodrošināt tās dalībvalstīm saimniecisko uzplaukumu, stabilitāti un drošību. Eiropas kopienas integrācijas process nozīmē to likumdošanas struktūru un institūciju harmonizāciju.

Baltijas valstīs ekonomiskā integrācija objektīvu un subjektīvu iemeslu dēļ rit pasīvāk nekā Eiropas kopienā un NVS valstīs. Iestājoties par Latvijas, Igaunijas un Lietuvas ekonomisko integrāciju, tomēr jāatzīst, ka šo valstu ekonomiskā savienība tuvākā perspektīvā nevar izveidoties par nozīmīgu spēku, ko respektētu lielvalstis un to valstu grupējumi, kuriem ir noteiktas intereses Baltijā. Tādējādi Latvija atrodas sava veida neitrālajā joslā: tā neiekļaujas ekonomiskajās telpās, ko veido bijušās PSRS un SEPP valstis, ne arī citos starptautiskos tirgos. Saglabājoties šai situācijai, Latvija var palikt par nomali gan Rietumu, gan Austrumu izpratnē. Pat īstenojot populāro Rietumus un Austrumus vienojošā "tilta" modeli, Latvijas tirgum būs jāpieder pie viena no krastiem.

No Latvijas ilglaicīgās saimnieciskās politikas stratēģijas - kļūt par Eiropas kopienas pilntiesīgu locekli- izriet prasības attīstīt Latvijas saimniecisko likumdošanu saskaņā ar Eiropas kopienas likumiem, garantēt un aizsargāt īpašuma tiesības atbilstoši Eiropas valstu praksei un veidot tādu Latvijas ekonomiku, kas orientētos uz Eiropas ekonomisko telpu un būtu savienojama ar Eiropas nacionālām un starptautiskām ekonomiskām struktūrām, tai pašā laikā paliekot atvērta pret citām ekonomiskām telpām kā Rietumos, tā Austrumos.

Septītkārt, atgriešanās Eiropā nozīmē atbilstošas vides, saimniekošanas un dzīves kultūras atjaunošanu un attīstīšanu Latvijā.

Kvalitāte brīvā tirgus ekonomikā ir svētākais jēdziens - tā ir galvenā rūpe ražošanā, tirdzniecībā un pakalpojumu sektorā, tās problēmas strauji iespiežas izglītībā un zinātnē. Pasaulē arvien nozīmīgāka kļūst virzība uz visaptverošu kvalitātes kultūru, kas apvieno visus tautsaimniecības, vides un dzīves kvalitātes aspektus. Preces un pakalpojumi, kas tiek ražotas vai tiek sniegti Latvijā vai arī ar Latvijas starpniecību, ir jāpiegādā precīzi laikā, ar viszemākajām izmaksām un visaugstāko kvalitāti. Produktu un pakalpojumu kvalitāte ir jāuzskata par Latvijas nacionālo resursu.

Tāpēc ir nepieciešama valsts politika nopietnas kvalitātes programmas īstenošanai Latvijā.

Tas nozīmē:

- visaptverošu izglītošanos kvalitātes norisēs visās tautsaimniecības jomās un līmeņos,
- racionālu kvalitātes nodrošināšanas sistēmu, izmēģinājumu laboratoriju un sertifikācijas organizāciju veidošanas politiku,
- plašu starptautisko sakaru un sadarbības veidošanu un attīstību kvalitātes profesionālisma nodrošināšanas, kā arī kvalitātes sertifikācijas un akreditācijas starptautiskās un savstarpējās atzīšanas jomā.

2. ĪPAŠUMA TIESĪBU SAKĀRTOŠANA, STRUKTŪRPOLITIKA UN PRIVATIZĀCIJA

Līdzšinējā likumdošana nerada pilnīgu skaidrību īpašuma tiesībās, ir izveidojusies tiesiski miglaina zona. Atgriežoties pie 1937. gada Civilkodeksa, mums atkal jāievieš skaidrība īpašuma tiesībās. Tas nozīmē, ka arī zemi var mantot, pirkt un pārdot, nomāt un iznomāt. Tikai tad zemnieks, mežsaimnieks, namīpašnieks un uzņēmēji varēs pret hipotēkām no bankām aizņemties naudu un uzsākt sava uzņēmuma tālākveidošanu un ražošanas paplašināšanu. Zemes uzlabošana un īpašuma rekonstrukcija sāksies tad, kad tiks reāli atzītas tiesības uz zemi, to pārmantojamību un nodošanu citām personām.

Mēs uzskatām, ka arī ārzemnieki var būt ražošanas līdzekļu un pēc īpašuma tiesību sakārtošanas - arī zemes īpašnieki. Valsts raudzīsies, lai neiestātos ārzemju kapitāla monopolizācija nevienā ekonomikas sektorā vai valstī kopumā.

Pašreizējā Latvijas saimniecības struktūra, it sevišķi mikroekonomikas līmenī, ko raksturo lielu neefektīvu un neelastīgu uzņēmumu pastāvēšana, prasa radikālus strukturālus pārkārtojumus. Struktūrpolitikai jāsamazina Latvijas atkarība no lielvalstīm izejvielu piegādē un jāpalielina ekonomikas daudzpusība, kas ļautu elastīgi pielāgoties mainīgajai situācijai pasaules tirgos. Struktūrpolitikai jāveido nākotnes Latvija par konkurētspējīgu, modernu, eiropeisku lauksaimniecības, rūpniecības un tirdzniecības valsti, kas spēj integrēties Eiropas ekonomiskajā sistēmā.

Mēs atbalstām šādas struktūrpolitikas prioritātes:

- Latvijas lauku attīstība;
- komunikāciju, transporta un finanšu infrastruktūras attīstība;
- enerģētikas attīstība;
- zinātnes un tehnoloģiju ietilpīgas rūpniecības attīstība.

Latvijas lauku attīstība

Līdz šim jautājumā par lauku attīstību galvenā uzmanība tika pievērsta lauksaimniecības ražošanas attīstībai. Tika aizmirsts, ka lauku attīstība bez lauksaimnieciskās ražošanas paredz arī radīt cilvēka dzīvei nepieciešamos nosacījumus: sociālo infrastruktūru, kultūrvidi, izglītību, ekoloģiju u.c. Bez visu šo jautājumu kompleksa risinājuma nav iespējama lauku attīstība, jo cilvēks nestrādā tikai ražošanas dēļ. Viņam ir nepieciešama attiecīga vide un nosacījumi savu spēju realizēšanai. Mēs rūpēsimies par zemnieku dzīves veida saglabāšanu. Mēs nedrīkstam pieļaut, ka viņu smagais darbs tiek vienkārši izniekots. Augļi, ko dod tehnoloģiju, tirdzniecības un finanšu pakalpojumu attīstība laukos, jāsaņem pašiem zemniekiem un citiem lauku iedzīvotājiem. Pārmaiņām jāatbilst zemnieku mentalitātei, viņu priekšstatiem par kvalitatīvu lauku vidi.

Sevišķi svarīgi lauku attīstībā ir paplašināt darba izvēles iespējas lauku iedzīvotājiem, kas nevar vai nevēlas darboties lauksaimniecībā. Ir jārada vislabvēlīgākie nosacījumi (nodokļu atvieglojumi, pazeminātas kredītlīkmes) mazā un vidējā biznesa attīstībai laukos, izveidojot plašu produkcijas pārstrādes un tirdzniecības, kā arī agroservisa un sadzīves pakalpojumu uzņēmumu tīklu, tādējādi radot jaunas darba vietas laukos un mazpilsētās. Lielas perspektīvas saistāmas ar tūrisma attīstību.

Latvijas lauksaimniecības attīstības stratēģiskie mērķi ir analogiski Eiropas kopienas valstu mērķiem lauksaimniecībā un tie ir:

1. Latvijas pašapgāde ar galvenajiem lauksaimniecības produktiem. Pašapgāde paredz iedzīvotāju apgādi ar pārtikas produktiem atbilstoši maksātspējīgajam pieprasījumam un par patērētājiem pieņemamām cenām, vienlaicīgi ņemot vērā veselīgas uztura normas un tautas tradīcijas, rūpniecības apgādi ar lauksaimnieciska rakstura izejvielām un valsts rezerves izveidošanu.
2. Lauksaimniecības produkcijas ražotāju ienākumu aizsardzība un lauku kompleksā teritoriālā attīstība, nodrošinot tādu lauku iedzīvotāju dzīves līmeni, kas ļautu saglabāt laukiem raksturīgo dzīves un kultūras vidi, kā arī nodarbinātību.
3. Lauksaimniecības produktivitātes paaugstināšana, ieviešot tehniskā progresa sasniegumus, vienlaicīgi nodrošinot lauksaimniecības racionālu attīstību un ražošanas resursu optimālu izmantošanu, lai lauksaimniecība kļūtu konkurētspējīgāka gan iekšējā, gan ārējā tirgū.
4. Lauksaimniecības produkcijas eksporta attīstība. Latvijas lauksaimnieki varēs iziet starptautiskajā tirgū ar lētu (cenas zemākas par pasaules tirgus cenām) produkciju, kā arī meklējot vēl neaizpildītas vietas pasaulē vai ražojot jaunus, netradicionālus produkcijas veidus, piemēram, ekoloģiski tīru produkciju.
5. Iekšējā tirgus aizsardzība no ārvalstu produkcijas, kuras eksports tiek subsidēts un realizācijas cenas ir zemākas par pasaules tirgus cenām, lai neļautu nevienlīdzīgai konkurencei sagraut Latvijas lauksaimniecību.
6. Lauksaimniecības produkcijas ražošanas valstiskā regulēšana, lai nepieļautu lauksaimniecības ražojumu pārprodukciju salīdzinājumā ar iekšējā tirgus pieprasījumu un eksporta iespējām.

7. Lauksaimniecības produkcijas realizācijas tirgu stabilizācija.

Pašlaik Latvijas lauku attīstība visvairāk cieš no gandrīz pilnīga lauksaimniecības kredītu, tai skaitā ilglaicīgu attīstības kredītu trūkuma, no produktīvu tehnoloģiju un iekārtu trūkuma, zemas ieguldījumu atdeves, no vāji attīstītas apkalpojošās sfēras, kura ietver finansu, jaunu tehnoloģiju, tirdzniecības un konsultatīvos pakalpojumus, kā arī no zemas profesionalitātes jauno lauksaimnieku vidū.

Kredīti.

Šodien Latvijas zemniekiem un lauku uzņēmējiem nav cerību uzplaukt vai pat izdzīvot bez kredītu iespējām. Patlaban zemnieki pat sniedz bezprocenta kredītus valsts uzņēmumiem, kuri nodarbojas ar produkcijas pārstrādi un tirdzniecību, jo par nodoto produkciju zemnieki saņem samaksu ar ievērojamu nokavēšanos. Tādēļ negaidot komercbanku tīkla izveidošanos laukos, par īslaicīgu problēmas risinājumu uzskatām Lauku attīstības finansu sabiedrības izveidošanu, kas mobilizētu finanses kā Latvijas iekšienē, tā arī starptautisko finansu institūciju un atsevišķu ārvalstu sniegtos kredīt līdzekļus un mērķtiecīgi izlietotu tās lauku attīstībai.

Cenas.

Nepieciešams mainīt pašreizējo cenu politiku lauksaimniecībā, pieļaujot pārejas (krīzes) periodā mērķtiecīgu un diferencētu lauksaimniecības produkcijas ražotāju subsidēšanu, pamatojoties uz perspektīvām lauksaimniecības produkcijas ražošanas, pārstrādes un realizācijas mērķprogrammām. Taču ražotāju subsidēšana pieļaujama tikai tad, ja lauksaimniecības produkcijas cenas ir zemākas par pasaules tirgus cenām, lai nestimulētu neefektīvu ražošanu.

Ņemot vērā to, ka lauksaimnieku subsidēšana ir saistīta ar nacionālā ienākuma pārdalīšanu no citām nozarēm par labu lauksaimniecībai, kā arī budžeta ierobežotās iespējas, sabiedriskās saskaņas panākšanai starp lauksaimniecības produkcijas ražotājiem, pārstrādi un tirdzniecību, patērētājiem un valdību nepieciešams izveidot speciālu institūciju - Lauksaimniecības ienākumu regulēšanas komisiju, kā arī pieņemt likumu "Par lauksaimniecības ienākumiem". Šādai institūcijai jābūt visas tautsaimniecības sociāli ekonomiskās attīstības padomes sastāvdaļai, lai vsarētu saskaņot lauksaimniecības nozares iunereses ar visas tautsaimniecības interesēm. Lauksaimniecības ienākumu regulēšanas komisijai ikgadu jānosaka garantētas lauksaimniecības produkcijas iepirkšanas kvotas un cenas valsts pārtikas rezervei, apstiprinot to Saeimā ar likuma spēku.

Komunikāciju, transporta un finansu infrastruktūras attīstība.

Operatīvi, kvalitatīvi un mobili sakari, ērts un ātrs transports, kā arī attīstīts finansu pakalpojumu tīkls ir nepieciešami nosacījumi sekmīgiem saimnieciskiem darījumiem ar ārvalstu un pašu zemes uzņēmējiem. To pierāda arī pieredze daudzās jaunattīstības valstīs, kas sākušas ar investīcijām tieši šajā sfērā.

Uzskatām, ka nepieciešama speciāla mērķprogramma komunikāciju sistēmas attīstībai, atvēlot tās realizācijai daļu no Pasaules bankas un citu starptautisko institūciju piešķirtajiem līdzekļiem.

Latvijas ģeogrāfiskais izvietojums ir ļoti labvēlīgs, lai tā kļūtu par "tiltu" starp Rietumiem un Austrumiem. Taču tas prasa attīstītu gaisu, jūras un virszemes (auto un

dzelzceļa) transporta tīklu, pārdomātu stratēģiju visa transporta tīkla kompleksai attīstībai.

Latvijai jāpalielina tranzīta ienākumi no ostām, jo Rīgas, Ventspils un Liepājas ostas ir izdevīgā pozīcijā un ir spējīgas konkurēt ar St.Pēterburgas, Tallinas, Klaipēdas un Kaļiņingradas ostām. Rīga ir bijusi ievērojams tirdzniecības centrs un sastāvēja slavenajā Hanzas pilsētu līgā. Par šādu centru Rīgai ir atkal jākjūst nākotnē.

Šajā kompleksā ir jāietver ne tikai transporta līdzekļi un ceļi, gaisa vai jūras līnijas, bet arī muitas procedūras un dokumentācija, iekraušanas un izkraušanas pakalpojumi, noliktavu sistēma, apdrošināšana un finansiālie pakalpojumi, pievienošanās starptautiskām konvencijām u.tml.

Finansu infrastruktūras attīstība.

Bankas ir visas saimnieciskās sistēmas stūrakmens. Taču lielākā daļa Latvijas depozītbanku ir vājas finansu un kredīta institūcijas. Vājas depozītbankas ir nacionāla nelaime, jo tās neefektīvi izlieto ierobežotos kredīta un investīciju resursus, samazinot to pieejamību ekonomiski efektīviem uzņēmumiem. Tāpēc ir nepieciešama komercbanku kapitalizācija, t.i., minimālā kapitāla apjoma obligāta palielināšana.

Šo kapitāla apjomu attiecībā pret noguldījumiem inflācijas apstākļos nepieciešams pastāvīgi palielināt, lai neapdraudētu noguldītāju intereses un viņu noguldījumus.

Enerģētikas attīstība

Enerģētikas cenām strauji kāpjot līdz pat pasaules cenu līmenim un apsīkstot regulārām piegādēm no Krievijas un citām bijušajām padomju republikām, Latvijai nākotnē jāatsakās no Austrumu monopola energoresursu piegādē un jāsamazina energoresursu patēriņš pašā Latvijā. Tuvāko gadu mērķis ir nodrošināt līdzsvarotas piegādes no dažādiem avotiem gan Austrumos, gan Rietumos un samazināt Latvijā patērēto enerģiju, panākot enerģijas taupīšanu, ieviešot efektīvākas saimniekošanas metodes un jaunas tehnoloģijas ar mazu energoietilpību. Spēcīgs līdzeklis taupības un efektīvas saimniekošanas veicināšanai ir energoresursu pasaules cenu saglabāšana. Sākumposmā investīcijas jāizmanto tieši efektīvākai saimniekošanai un uz taupības pasākumiem, nevis jaunu spēkstaciju celšanai.

Līdztekus minētajām metodēm tuvāko gadu desmitu stratēģiskais mērķis būtu arī pašā Latvijā ražot vairāk enerģijas, izmantojot jaunas videi labvēlīgas tehnoloģijas (mazās hidroelektrostacijas, biomasu, vēja generatori, utt.). Latvijas enerģētikas problēmas nav risināmas ar atomspēkstacijas būvi, jo Latvija kā maza valsts nevar atļauties nekādu ar atomenerģiju saistītu riska pakāpi.

Zinātnes un tehnoloģiju ietilpīgas rūpniecības attīstība.

Latvijai, kam faktiski nav savu unikālu dabas resursu, ir jāattīsta tādas ražotnes, kuras balstās uz augsti profesionālu un intelektuālu darbu un kas spēj izmantojot mūsdienu zinātnes un tehnoloģijas sasniegumus, iziet pasaules tirgū un būt konkurētspējīgas. Šādām ražotnēm jārada labvēlīga saimnieciskā vide, piesaistot uz izdevīgiem noteikumiem Latvijas un ārvalstu intelektuālo potenciālu, iepērkot licences utml.

Lai sekmīgi realizētu struktūrpolitiku Latvijas apstākļos, kur tautsaimniecībā nepieciešamas lielas investīcijas, paredzams izveidot īpašu mehānismu. Tā pamatā būtu investīciju fondi, kuru mērķis ir pildīt finansu starpnieka funkcijas, lai kopīgi ar investoriem realizētu uzņēmumu atveseļošanas politiku, sekmētu lielo valsts uzņēmumu privatizāciju un spēcīgu koncernu veidošanu, kā arī nodrošinātu uzņēmumu pārprofilēšanu un rekonstrukciju.

Struktūrpolitikas mērķu sasniegšana, it sevišķi makroekonomisko struktūru pārkārtošana, ir saistīta ar plašām investīcijām infrastruktūrā un ražošanā. Šis uzdevums veicams ilgākā laika sprīdī.

Struktūrpolitikas īstenošanas pirmajā posmā nepieciešams maksimāli izmantot Latvijas dabisko ģeogrāfisko izvietojumu, lai Latvija varētu uzņemties starptautiskas starpnieces lomu. Šajā posmā galvenā nozīme būs tādām nozarēm kā tirdzniecība, transports, tūrisms un telekomunikācijas, kā arī finansu infrastruktūrai.

Otrajā posmā struktūrpolitikas uzdevums ir pārorientēt Latvijas tradicionālās saimniecības nozares uz Rietumu, Centrāleiropas, Ziemeļeiropas, Tuvo un Vidējo Austrumu, kā arī Āfrikas tirgiem un pilnveidot saimnieciskos sakarus ar Austrumu, tai skaitā NVS valstīm.

Trešajā posmā paredzama rūpniecības, lauksaimniecības, transporta mežsaimniecības, enerģētikas, būvniecības un citu nozaru ražošanas jaudu nomaiņa, izmantojot modernas tehnoloģijas ar minimālu materiālu un enerģijas ietilpību.

Šie posmi nav viens no otra strikti nodalīti laika ziņā. Tie lielākā vai mazākā mērā tiek realizēti paralēli un daļēji saplūst.

Valsts īpašuma privatizācija.

Īpašuma privatizācija ir galvenais struktūrpolitikas realizācijas līdzeklis. Tas ir līdzeklis, kā visātrāk saimnieciskās reformas tālākvirzībā iesaistīt cilvēku privāto iniciatīvu un uzņēmību.

Mēs atbalstām principu, ka Latvijā ir strauji jāsasniedz augsta nācijas interesēm atbilstoša valsts īpašuma privatizācijas pakāpe. Līdz 1996. gadam privatizējami vismaz 75 procenti valsts uzņēmumu. Tomēr privatizācija nav pašmērķis, bet gan līdzeklis kā visātrāk saimnieciskās reformas tālākvirzībā iesaistīt cilvēku privāto iniciatīvu un uzņēmību. Valsts uzņēmumu privatizācijas novilcināšana uzskatāma par rupju parlamenta un valdības kļūdu.

Apstākļos, kad liela daļa valsts uzņēmumu nonākusi bankrota priekšā, to privatizācijā ir svarīga ātra rīcība saskaņā ar jau pieņemtajiem likumiem, kas paredz pārdošanu par naudu, iznomāšanu ar izpirkšanas tiesībām un citus veidus. Taču, lai novērstu īpašuma izlaupišanu, panāktu īpašuma racionālu pārvaldīšanu un nodrošinātu privatizācijas atklātību un ātrumu, nepieciešamas vairākas korekcijas:

1) Privatizācijas realizēšanai jāizveido speciāla sabiedriski kontrolējama institūcija - Privatizācijas aģentūra. Tā sadarbojas ar ieguldījumu fondiem. Pilnīgi nepieņemama ir pašreizējā privatizācijas kārtība, kad tās organizācija atrodas nozaru ministriju rokās. Tas faktiski izslēdz iespēju privatizācijas procesā īstenot vienotu struktūrpolitiku, birokratizē to un rada interešu konfliktu starp nozaru ministrijām;

2) Lai nepieļautu tālāku pašreizējā valsts īpašuma izlaupīšanu, izsaimniekošanu un neracionālu izmantošanu, jāizveido īpaša institūcija valsts īpašuma pārvaldīšanai - Valsts īpašuma fonds. Tā galvenais uzdevums : veikt vienotu valsts īpašuma uzskaiti un pārvaldīšanu. Kontrolēt valsts īpašuma un līdzekļu izlietošanu atbilstoši likumiem ir Valsts kontroles uzdevums;

3) Sertifikācija kā privatizācijas metode, it īpaši ražošanas sfērā, īstenojama tikai ar ieguldījumu fondu starpniecību, lai novērstu kapitāla sadrumstalošanu;

4) Privatizācijā iegūtie līdzekļi ar privatizācijas fonda starpniecību galvenokārt izmantojami tikai jaunu privātu uzņēmumu darbības veicināšanai, vispirms - kredītu piešķiršanai privātuzņēmējiem;

5) Uzņēmumus, kurus dažādu iemeslu dēļ neizdodas privatizēt, ar konsultatīvo firmu palīdzību jānovērtē no to tālākās darbības lietderības viedokļa. Perspektīvajos uzņēmumos jāmēģina veikt sanāciju. Bezperspektīvie uzņēmumi jāaptur, to iekārtas jāizpārdod, daļu no realizācijas ienākumiem izlietojot bez darba palikušo cilvēku pārkološanai un bezdarbnieku pabalstu izmaksai.

3. NAUDAS UN FINANSU POLITIKA

Latvijas naudas un finansu politikas ilglaicīgais mērķis ir nodrošināt:

- augstus un stabilus nacionālā kopprodukta pieauguma tempus;
- stabilas cenas preču un pakalpojumu tirgū, kā arī kredītu procentu stabilitāti naudas tirgū;

līdz 1995. gadam stabilizēt inflāciju no 2 līdz 3 procentiem mēnesī, bet līdz 2000. gadam - 7 līdz 10 procenti gadā;

- stabilu Latvijas valūtas kursu;
- zemu bezdarba līmeni.

Lai sasniegtu minētos ilglaicīgos mērķus, Latvijas Bankas pienākums ir:

- izveidot banku sistēmas rezerves, kas nodrošina visas finansu sistēmas stabilitāti;
- regulēt naudas piedāvājumu naudas tirgū;
- regulēt banku procentu likmes, tādējādi iedarbojoties uz īstermiņa konjunktūras svārstībām ekonomikā.

Īstenojot savu naudas politiku, Latvijas Banka arvien aktīvāk izmantos šādus instrumentus:

- veikt atklātā tirgus operācijas, kas nozīmē valdības emitēto vērtspapīru pirkšanu un pārdošanu. Pērkot un pārdojot valdības vērtspapīrus,

Latvijas Banka regulēs savas rezerves, galarezultātā ietekmējot naudas piedāvājumu Latvijas naudas tirgū;

- noteikt diskonta likmes, par kādām komercbanka varēs aizņemties no Latvijas Bankas kredītiem. Diskonta likmju politikas uzdevums ir dot Latvijas un ārvalstu finansu un biznesa struktūrām signālu par sagaidāmo Latvijas naudas politiku, kā arī koordinēt šo politiku ar citu valstu centrālajām bankām;
- noteikt minimālās rezerves, kas nozīmē komercbanku un citu finansu institūciju obligāto depozītu noteikšanu centrālajā bankā.

Latvijas Bankas naudas politikas galvenajiem indikatoriem (naudas masai apgrozībā, iekšzemes un ārvalstu aktīviem, rezervēm u.c.) jābūt iepriekš noteiktiem vismaz vienu gadu uz priekšu un izziņotiem plašai sabiedrībai ar masu mediju līdzekļiem. Šiem indikatoriem jābūt funkcionāli saistītiem ar makroekonomiskajiem indikatoriem - nacionālā jeb iekšzemes kopprodukta apjomu un tā pieauguma tempu, inflācijas tempu, valūtas kursu, bezdarbu, maksājumu bilanci u.c.

Latvijas bankai jāaktivizē sterilizācijas politika, kuras galvenais uzdevums ir neitralizēt ārvalstu finansu plūsmu ietekmi Latvijas ekonomikā. Šajā sakarā vairāk jāierobežo ārvalstu valūtas rezerves.

Galvenais fiskālās politikas mērķis tuvākajā laikā ir stimulēt uzkrājumu (noguldījumu) veidošanos Latvijas tautsaimniecībā, lai tos varētu izmantot par iekšzemes investīciju avotu ekonomikas attīstībai, tādējādi samazinot valsts atkarību no ārvalstu investīcijām.

Lai sasniegtu šo mērķi, nepieciešams pakāpeniski izmainīt nodokļu struktūru, vairāk apliekot ar nodokļiem patēriņu, mazāk - ienākumus. Tas nozīmē, ka turpmāk lielāku nozīmi iegūs netiešie nodokļi (jaunradītās vērtības nodoklis, akcīze), bet tiešie nodokļi samazināsies, it sevišķi ienākumu (peļņas) nodoklis no uzņēmējdarbības. Kopumā paredzams Latvijas nodokļu struktūru pakāpeniski tuvināt industriāli attīstīto valstu nodokļu struktūrai.

Nodokļu sistēmas reformas rezultātā relatīvi samazināsies arī uzņēmumu maksājumi budžetā, tādējādi radot tiem iespēju lielāku ienākumu daļu investēt ražošanas attīstībā.

Lai stimulētu investīcijas, pilnīgi vai daļēji jāatbrīvo no tiešajiem nodokļiem noguldījumi bankās un citās kredītiestādēs, kā arī investīcijas uzņēmējdarbības paplašināšanai.

Īpaša uzmanība fiskālās sistēmas reformā pievēršama jaunradītās vērtības nodokļa ieviešanai. Tas nodrošinās iespēju aplikēt ar nodokļiem arī pakalpojumu sfēras darbību tāpat kā ražošanas nozares. Turklāt, palielinās iespēja būtiski pilnveidot nodokļu administrēšanas sistēmu.

Lietderīgi ir aplikēt ar paaugstinātiem nodokļiem preces, kas kaitīgi ietekmē cilvēku veselību vai vidi. Tādēļ turpināma pašreizējās valdības politika, kas paredz aplikēt ar paaugstinātiem nodokļiem alkoholu, tabakas izstrādājumus, degvielu u.c. Pilnveidojoties nodokļu administrēšanas sistēmai, padziļināsies arī nodokļu

diferencācija, to selektīvas noteikšanas iespējas. Piemēram, lielāki nodokļi piemērojami luksa precēm - dārglietām, prestiža automobiļiem u.c.

Atbalstāma arī iekšzemes un importa preču vienlīdzīga aplikšana ar nodokļiem, kas ir viens no fiskālās politikas pamatprincipiem.

Pašreizējos zemes un īpašuma nodokļus lietderīgi apvienot nekustamā īpašuma nodoklī. Šim nodoklim jāaptver arī neražīgi izmantotais īpašums, bet jāizslēdz no šī nodokļa sfēras kustamā manta, tai skaitā ražošanas līdzekļi.

Viena no svarīgākajām problēmām ir sociālā nodokļa pilnveidošana. Šī nodokļa lielums un sadalījums (37 procenti darba devējam un 1 procents darba ņēmējam) būtiski kavē uzņēmējdarbības attīstību un veicina izvairīšanos no šī nodokļa maksāšanas. Nodokļa maksātāja sociālās garantijas nav atkarīgas no nomaksātā nodokļa lieluma. Šie trūkumi var tikt novērsti, ieviešot sociālo apdrošināšanu, tai skaitā vecuma (pensiju), veselības aizsardzības un bezdarba apdrošināšanu.

Lai novērstu pensionāru dzīves līmeņa pazemināšanos pārejas posmā līdz sociālās apdrošināšanas sistēmas ieviešanai, lietderīgi izveidot īpašus investīciju fondus - pensiju fondus. Par pensiju fondu dalībniekiem kļūst pensionāri, kas iegulda šajos fondos privatizācijas sertifikātus.

Kopumā vissvarīgākā nozīme piešķirama principam, ka nodokļu sistēmai jābūt saprotamai un stabilai ilgākā laika posmā, lai uzņēmēji varētu pieņemt ilgtermiņa lēmumus.

Latvijas finansu sistēmas pamats ir finansu tirgus. Finansu tirgus Latvijā tiks veidots ar šādu struktūru:

- kapitāla tirgus kā finansiālo aktīvu tirgus, kurā apgrozās nauda vai vērtspapīri ar atmaksas termiņu ilgāku par vienu gadu, t.i., ilgtermiņa finansu instrumenti;
- naudas tirgus kā finansiālo aktīvu tirgus, kurā apgrozās nauda vai vērtspapīri ar atmaksas termiņu līdz vienam gadam;
- obligāciju tirgus kā vērtspapīru (kapitālu) tirgus, kurā apgrozāmo obligāciju termiņš ir ne mazāks par 5 gadiem;
- akciju tirgus kā vērtspapīru tirgus, kurā apgrozās vērtspapīri, kas atšķirībā no obligācijām apliecina akcijas īpašnieka īpašuma tiesības uz attiecīgu kapitāla daļu uzņēmējdarbībā.

Primārais vērtspapīru tirgus aptvers no jauna emitēto vērtspapīru apgrozījumu. Galvenās primārā vērtspapīru tirgus figūras būs vērtspapīru emitenti - uzņēmējdarbības, valdība un pašvaldības, kā arī vērtspapīru parakstītāji.

Finansu tirgus veidošanās ar šādu struktūru paredzama tuvāko 3-4 gadu laikā. Tas būs svarīgs priekšnosacījums sekmīgas struktūrpolitikas realizācijai tautsaimniecībā kopumā, jo nodrošinās šīs politikas īstenošanai nepieciešamo kapitālu akumulēšanu, samazinot vajadzību pēc ārējiem kredītiem.

Lai Latvijā finansu un banku sistēma sāktu funkcionēt tirgus ekonomikai elementāri nepieciešamā apjomā, jānošķir banku funkcijas.

Vissvarīgākais no neatliekamiem pasākumiem - nodalīt Latvijas Bankas un centrālās bankas funkcijas no komercbanku funkcijām - ir veikts. Izveidota bijušo Latvijas banku nodaļu reorganizācijas un privatizācijas komisija, kā arī privatizācijas fonds, kas vienlaicīgi veic šo nodaļu uzraudzību. Tas Latvijas Bankai pavēris iespēju pilnīgi pievērsties naudas apgrozības regulēšanai un valūtas kursa politikai.

Tālāko funkcionālo specializāciju komercbanku līmenī paredzams veikt, izdalot finansu funkcijas pēc finansiālo aktīvu tipa un to lomas valsts ekonomiskajā aprītē. Paredzams, ka lielākā daļa Latvijas komercbanku darbosies saskaņā ar brīvā tirgus principiem, patstāvīgi nosakot savu stratēģiju (specializācija vai universalizācija). Tai pašā laikā katrā ekonomiski attīstītā valstī darbojas dažas specializētas bankas, kas realizē specifiskas funkcijas. Pie šādām specifiskām funkcijām būtu pieskaitāmas investīcijas akciju kapitālā, uzņēmējdarbības un mājsaimniecību īstermiņa un ilgtermiņa kreditēšana, importa un eksporta kreditēšana, norēķini (klīringa funkcijas), kreditēšana pret nekustamā īpašuma garantijām, hipotēku, fondu (vērtspapīru) menedžments.

Nepieciešama valsts pārvaldes institūciju funkcionālā specializācija finansu tirgus regulēšanā. Finansu tirgus regulēšana būtu jāuzņemas Latvijas Bankai un Finanšu ministrijai. Šo divu institūciju funkcijas būtu jāsadala atkarībā no aktīvu veidiem, lai radītu priekšnosacījumus Latvijas finansu sistēmas integrācijai Eiropas un pasaules ekonomiskajā vidē. Jāpieņem, ka vērtspapīru (akciju un obligāciju) tirgus ir Finanšu ministrijas kompetencē. Turpretim augsti likvido aktīvu (naudas (valūtas) un ilgtermiņa kredītu (kapitāla) tirgu) regulēšana veicama ar centrālās (Latvijas) bankas palīdzību.

4. ĀRĒJĀS TIRDZNICĪBAS UN EKSPORTA POLITIKA.

Latvijas atkarība no importētām izejvielām un centieni īsā laikā atteikties no eksporta orientācijas uz Austrumu tirgiem diktē nepieciešamību veidot atklātu ekonomiku, veicināt tādu ārējās tirdzniecības politiku, kas līdzsvarotu maksājumus ar ārvalstīm, t.i., ar eksportu nodrošinātu importu. Pakāpeniski iekļaujoties Eiropas kopienā un starptautiskajā darba dalīšanās, jāpanāk, lai Latvijas eksports veidotu apmēram trešdaļu no nacionālā ienākuma.

Nemot vērā ārējās tirdzniecības lomu mūsu valsts dzīvē, tirdzniecības veicināšanas un noregulēšanas pamatā jāliek eksporta veicināšanas programma, kuras mērķis būtu veidot optimālas eksporta un importa proporcijas un sakārtot ekonomiskās attiecības atbilstoši valsts līmenī noteiktajām prioritātēm. Sekmīga eksporta veicināšanas programmas īstenošana ir atkarīga no ārējās tirdzniecības politikas pilnveidošanas un tās tiesiskā nodrošinājuma.

Ārējās tirdzniecības politikas pilnveidošanas mērķis ir ārējai tirdzniecībai labvēlīgas ekonomiskās vides veidošana, panākot vislielākās labvēlības statusu un noslēdzot brīvās tirdzniecības līgumus ar to reģionu valstīm, kur Latvija ir vitāli ieinteresēta attīstīt ekonomiskos sakarus. Tāpat veiksmīgas ārējās tirdzniecības politikas priekšnoteikumi ir:

- kopīga tautsaimniecības attīstības programma ar pārskatāmu prioritāšu skalu;

- parlamenta un valdības apstiprinātas prioritārās nozares;
- konkrētos likumos iedzīvinātas normas, kas garantē priekšrocības un atvieglojumus šo nozaru projektu attīstībai.

Uz šo projektu pamata veicama pasaules reģionu konjunktūras un noieta tirgus izpēte, nosakāmas prioritātes ārējā tirdzniecībā, pieņemami lēmumi par tirdzniecības pārstāvniecību atvēršanu un tirdzniecības atašeju iecelšanu.

Ekonomiskajā politikā jāatspoguļojas arī Latvijas centieniem iziet pasaulē, izmantojot savu ģeogrāfisko stāvokli un vēsturisko pieredzi sakaros ar Austrumu reģioniem. Tātad nepietiek tikai deklarēt, ka Latvijai jāattīsta ostas, transporta sistēmas un vairumtirdzniecības tīkls, kas orientēts uz starpniecības un tranzīta funkciju veikšanu starp Rietumiem un Austrumiem. Tam jārada arī atbilstoši ekonomiskie un tiesiskie nosacījumi, tādi kā:

- nodokļu atvieglojumi ieguldījumiem ostu, transporta un noliktavu saimniecībā;
- maksimāli labvēlīgs tranzīta, reeksporta un konsignācijas režīms;
- starpniecības veicināšana "tilta" funkciju nodrošināšanai.

Ārējās tirdzniecības tiesiskais nodrošinājums.

Eksporta un importa tiesiskā sakārtošanā svarīgākais ir:

- pieņemt jaunus likumus un normatīvos dokumentus atbilstoši prasībām, ko izvirza starptautiskās organizācijas un nolīgumi (piem., GATT), kam Latvija vēlas pievienoties, un atbilstoši tām koriģēt jau pieņemtos Latvijas tiesiskos aktus;
- izstrādāt tādus nepieciešamus likumus kā "Likumu par kapitāla izvešanu no Latvijas", "Likumu par valūtu un dārgmetāliem" u.c.;
- dot valdības garantijas ārzemju investīcijām privātajā sektorā, apdrošināt ārzemju kapitālu;
- radīt iespēju iegūt zemi īpašumā tiem ārzemju uzņēmējiem, kas izdara lielus ieguldījumus prioritārajās nozarēs;
- pilnveidot muitas procedūras, lai tās būtu ērti veicamas.

Eksporta veicināšanas programma.

Stimulu radikālai eksporta palielināšanai un ārzemju investīciju piesaistīšanai var dot tikai valstī pieņemta, vispārārstīta, parlamenta un valdības atbalsīta valsts programma eksporta un investīciju veicināšanai. Tajā skaidri jāformulē:

- vēlamie mērķi, kas sasniedzami īsā, vidējā un ilgākā laika posmā;
- līdzekļi, kas ļauj izvirzīto mērķi sasniegt visefektīvāk un visdrīzākajā laikā;
- veicamo pasākumu finansēšanas avoti;

- institūcijas, kas veicinās Latvijas eksportu.

Nodokļu politika, eksporta finansēšana.

Tā paredz eksporta veicināšanu ar nodokļu atvieglojumiem, netiešo nodokļu un ievadmuitas atmaksāšanu produkcijas ražošanai eksportam par brīvi konvertējamo valūtu. Uzņēmējiem, kas paņēmuši kredītus eksporta produkcijas ražošanas attīstībai, jāparedz sevišķi atvieglojumi - līdz pat pilnīgai atbrīvošanai no atsevišķiem nodokļiem uz noteiktu laiku. Šādu atvieglojumu piešķiršana prasa samazināt budžeta ieņēmumu daļu, lai veicinātu investīcijas eksporta attīstīšanai.

Kredītu politika.

Līdztekus kredīta atvieglojumu piešķiršanai uzņēmējiem, kas paplašina eksporta produkcijas ražošanu, jāparedz panākt, ka vismaz puse no Latvijas eksporta tiktu kreditēta ar valsts starpniecību. Šai nolūkā pēc attīstīto valstu parauga veidojams speciāls fonds, kas konkursa kārtībā izsniegtu eksportētājiem kredītus ar atvieglotiem noteikumiem. Finansēšanas galvenie avoti sākuma posmā ir starptautisko finansu institūciju piešķirtie kredīti.

Uzņēmējiem, kas saņēmuši kredītus eksporta produkcijas ražošanai, piemērojami šādi atvieglojumi:

- analogi atvieglojumi kā uzņēmējdarbības ar ārvalstu ieguldījumiem;
- atliktais nodokļa maksājums;
- paātrinātā amortizācija;
- eksporta produkcijas ražošanai nepieciešamo izejvielu, komplektēšanas izstrādājumu, iekārtu, tehnoloģiju u.c. importa atbrīvošana no ievadmuitas tarifiem.

Muitas politika.

Muitas tarifiem jāpilda nevis fiskālās, bet gan iekšējā tirgus aizsardzības un regulēšanas funkcijas. Tālab:

- jārada ekonomiski pamatota muitas tarifu sistēma, kas balstās uz valūtu kursu attiecību, cenu samēru, importa un eksporta operāciju apjomu, valsts noteiktām prioritātēm;
- muitas tarifi iekasējami vietējā valūtā;
- tarifi par reeksportu ir jāatmaksā.

Brīvās ekonomiskās zonas.

No visiem brīvo ekonomisko zonu veidiem Latvijai piemērotākās ir:

- brīvās tirdzniecības zonas (brīvās ostu zonas);

- funkcionālās zonas tehnoloģisko parku veidošanai jaunu progresīvu tehnoloģiju apgūšanai un ieviešanai;

- brīvās tūrisma zonas, kurās tūristiem ar atvieglotiem noteikumiem tiek sniegti dažādi pakalpojumi.

Lietderīgi sākt ar brīvo tirdzniecības ostu zonu izveidi. Tās pasaulē ir visvairāk izplatītas. Šādas zonas var veidot jebkurā no Latvijas ostām - Rīgā, Ventspilī, Liepājā.

Brīvo ekonomisko zonu izveide, to tiesiskais nodrošinājums un stabilitāte radītu ārzemju investoriem stimulu izdarīt Latvijā savus ieguldījumus.